אגרות הראי"ה - כרך א' - אגרת רלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד מרחשוון תר"ע - יפו
נמען: מר פרנק (פקיד יק"א)

הרב קוק מבאר: בשעת הדחק מקילים במצוות 'מדרבנן' כשיש ספק, אבל לא במצוות 'מן התורה'. ההבחנה הזו קיימת רק במצב של חופש. כשיש כפייה, מישראל או מהגויים, כל המצוות נחשבות חמורות, ונלחמים בכופים עד מסירות נפש. לכן ההיתר יתקיים רק אם לא תהיה כפייה. אחרת ייבטל ההיתר כולו, לרעת הישוב. 'אל יתן מקום לומר שהפקידות מייסדת אינקוויזיציה נגד הדת'.

עיקרי הדברים

- מצוות דרבנן ודאורייתא בשעת הדחק.
- בשעת כפייה כל המצוות חמורות.
- ההיתר מותנה בהסרת הכפייה.
- 'אינקוויזיציה נגד הדת'.

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד מרחשון תר"עין. [כ"ד במרחשוון תר"ע (1909), ערב שמיטת תר"ע]

אדון נעלה ומרומם מאד מר פרנק נ"י[4], [ראש פקידות יק"א בארץ ישראל, בא כוחו של הברון רוטשילד] שלו'[5] וברכה.

אדוני הנכבד מאד,

אתכבד בזה להודות לו על דבריו היקרים במכתבו הנכבד, [המשך לפנייתו הקודמת, כרך א', אגרת רלו] ואבקש בזה מהדרת כבודו לשים לב לדברי אלה, שהנני מוכרח להציע לפני כבודו אחד מיסודי דתנו הקדושה, שהוא נוגע לענין שלנו.

מדת התורה כך היא: נמצאו בה מצות חמורות ומצות קלות, שכולן שוות לחובתנו בהן, ואין אנו מחלקים בין קלה לחמורה, רק כשמגיע איזו שעת הדחק ואונס גדול בדרכי החיים, אז חכמי הדת משימים את לבם לברר את הענין. אם הנושא הוא לדעתם מהמצות החמורות, שנקראות "מן התורה", אינן נדחות מפני ההכרח של המצב, אפילו כשיש איזה ספק על החיוב שלהן. כי מדת הדת היא שלא להקל ראש בה, כ"א[6] לדון את עניניה בזהירות גדולה וכבד ראש. אבל אם המצוה ההיא שדנים עליה היא מהדברים שהם בכלל המצות הקלות, שהן נקראות "מדרבנן", אז כשיש איזה מקום לתן ספק בחיובן סומכים בעת הדחק ומקילים. ומובן הדבר שחכמת הדת, כמו כל חכמה מדעית, נותנת מקום לחילוקי דעות, וישנם דברים

---

1 ב"ה - ברוך השם
2 עה"ק - עיר הקודש
3 ת"ו - תבנה ותכונן
4 נ"י - נרו יאיר
5 שלו' - שלום
6 כ"א - כי אם

שלדעת אחדים מחכמי הדת הם מהחמורות, שאינן נדחין מפני הכרח גם כשיש מקום לספק בחיוב שלהם, ולאחדים מהם יהיו לדעתם הדברים ההם מכלל הקלות, שבמקום של הכרח ודחק מקילים בהם כשיש בזה איזה צד של ספק.

אבל זה הוא כלל גדול, שבמה דברים אמורים, שיש חילוק בין מצות קלות לחמורות, דוקא במצב המנוחה והחופש, דהיינו כשמניחים את כל יחיד לעשות כנטיית לבו, והיחידים או הרבים שמצטרפים מהם באים ושואלים את דעת חכמי הדת איך להתנהג. אבל כשיש כח כופה ומכריח, בין שיהיה מישראל, או מאומות העולם, אז אין שום הבדל בין קלות לחמורות, [על פי סנהדרין עד: בשעת גזרה של כפייה "אפילו מצוה קלה – יהרג ואל יעבור"] וכל המצות כולן יש להן בנוגע לזה דין של חמורות. וההיסתוריה שלנו מלאה מעובדות כאלה, שבשעה שהיו חפצים לכוף את ישראל לעבור אפילו על דבר קטן מהדת עמדו כנגד הכופים בכל כח, ויש שהגיעו הדברים גם למסירת נפש.

מזה ידע הדרת כבודו, שאי אפשר כלל שתפתר שאלת השמיטה בארץ ישראל, רק אם מצד הכחות העומדים מחוץ לחוג הדת, לא יהיה על זה שום כפיה והכרח, אשר אז הנני מסכים עם אותם החכמים, שהכניסו מצוה זו בכלל המצות הקלות, כלומר שהיא "מדרבנן", בזמן הזה, ושיש עם זה איזה צד של ספק בחיוב שלה, שעל כן ראוי להקל בה ע"י[7] הפורמליה של המכירה. [היתר המכירה] אבל אם מצד איזה כח שיהיה יבא ענין של כפיה, לכוף גם את הרוצים לקיים את המצוה מפני נטיית רוחם, או מצד שהם מאמינים יותר לאותם החכמים שסוברים שהיא מהחמורות, שאלה לא יוכלו למלא את חפצם, אז באמת יצא הדבר מכלל הקלות, ויהיה נחשב בכלל החמורות, ויוכל כל יסוד ההיתר כולו להתבטל, מה שהיא צרה גדולה לכללות הישוב, וממש נגד הפרינציפים הנעלים של אגודת יק"א[8] והפקידות הנכבדה, החפצות בשכלול הישוב והתפתחותו.

ועתה אדוני, עלי להשיב דבר ע"פ[9] הדת להאכרים השואלים אותי, ופתרון השאלה תלוי רק בהסרת הכפיה מצד כבוד הדרתו, שאז אולי רק יחידים בעלי חסידות יחמירו על עצמם, שלא לסמוך על ההיתר, וכלל האכרים יעשו עבודתם במנוחה ע"פ תנאי ההיתר, ואם תעמוד הכפיה על כל יחיד, נגד הדעות הליבירליות, שכל בעל נפש ישרה הוא מעריצן, אז כל עמלנו לסדר את ההיתר הלא עולה הוא בתהו. וכאשר ידעתי את הדרת כבודו לבעל נפש עדינה, היודע לכבד את הקודש, ואיש אשר רוח בו להביט במבט אוביקטיבי על החיים גם מחוץ לחוג פעולתו הנכבדה, על כן אבקשו: ישים נא כבוד לשם ד' אלהי ישראל ותורתו, ואל יתן מקום למערערים לומר "שהפקידות מיסדת אינקביזיציה נ ג ד הדת", שהיא סולדת את כל אוהב צדק ומשרים לא פחות מאותה שהיא בעדה.

הנני חותם בבקשה גדולה ונמרצה למלאות בקשתי, למען עתידות עמנו וארצנו הקדושה ולמען כבוד האגודה הנכבדה הפועלת רב טוב לבית ישראל. ולתשובת כבוד הדרת אדוני אחכה בכליון עינים במוקדם האפשרי, בכתב או בעל פה, כפי אשר יחליט הדרת כבודו בחכמת לבבו ועדינות רוחו הנעלה.

ברגשי כבוד נעלים מאד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל,

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

7 ע"י - על ידי

8 יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)

9 ע"פ - על פי